

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE YOL, YOLCU VE YOLCULUK KAVRAMLARININ
ÖRNEK ŞİİRLER ÜZERİNDEN TAHLİLİ****Emre DARMANCI*****ÖZET**

Çalışmanın muhtevası, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirini kapsamaktadır. Amacı, dönemdeki şairlerden hareketle yol, yolcu ve yolculuk kavramının şiire yansımalarını irdelemektir. Cumhuriyet Dönemi boyunca eser veren şairlerin pek çoğu yol ve yolculuğa dair şiirler yazmıştır. Buna karşın hâlihazırda bu temanın literatürde az rastlanan bir durum olması ise çalışmanın önemini ifade etmektedir. Araştırmamız nitel yönetime uygun olarak yapılandırılmıştır. Öncelikle döneme ait bu temayı işleyen şiirler taranıp derlenmiştir. Farklı sosyokültürel çevreden şairlerin yol, yolcu ve yolculuk kavramına şiirlerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Kavramların içerdiği muhteva kapsamlı olduğundan makalenin içeriği, şiirlerinde yol, yolcu ve yolculuk kavramını hassaten seçen şairlerden altısını dâhil ederek sınırlandırılmıştır. Yol, yolcu ve yolculuk kavramını özgün bir şekilde eserlerinde yer vermeleri ve seçilen şairlerin dönemin ruhunu yansıtan bir çeşitlilik göstermesi, bu çalışmanın temelini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Şiiri, Cumhuriyet, Yol, Yolcu, Yolculuk.**ANALYSIS OF THE CONCEPTS OF ROAD, TRAVELER, AND JOURNEY IN TURKISH POETRY
OF THE REPUBLICAN ERA THROUGH SAMPLE POEMS****ABSTRACT**

The content of this study encompasses the Turkish poetry of the Republican Era. Its objective is to examine the reflection of the concepts of road, traveler, and journey in poetry through the works of poets from this era. Throughout the Republican Era, many poets produced works centered around the themes of roads and journeys. However, the scarcity of this theme in the existing literature underscores the significance of this study. Our research is structured by a qualitative methodology. Initially, poems addressing this theme from the era were surveyed and compiled. It was observed that poets from diverse socio-cultural backgrounds incorporated the concepts of road, traveler, and journey into their poetry. Due to the comprehensive nature of these concepts, the content of the article has been delimited by specifically focusing on six poets who notably highlighted the concepts of road, traveler, and journey in their works. The unique presentation of the concepts of road, traveler, and journey in their works, along with the diverse perspectives reflecting the spirit of the era among the selected poets, forms the foundation of this study.

Key Words: Turkish Poetry, Republic, Road, Passenger, Journey.**1.GİRİŞ**

Yol, yolcu ve yolculuk kavramları, birçok sanat türünde olduğu gibi edebiyat türleri içerisinde de geçmişten günümüze sık kullanılan esas temalardan biri olagelmıştır. İlk şifahi türler olan destan, masal gibi yapı türleri öncelikli olmak şartıyla günümüzün öykü, roman, şiir gibi edebi türlerinin de ana temasını şekillendiren yol, yolcu ve yolculuk; değişime uğramak, aramak, kaçmak, keşfetmek, sevdiğine kavuşmak gibi konuları içinde barındırır. Modernleşme zamanlarında bu kavramlar ferdin kimliksel bunalımlarını, yalnızlıklarını, kaçmak isteğini ve kişisel sorunlarını sembolize eden bir metafora dönüşmektedir.

Türk edebiyatı her dönemin ikliminden etkilenmekle birlikte zamanın ruhundan beslenmeyi de kendine şiar edinmiştir. Osmanlının yıkılışını müteakip kurulan Türkiye Cumhuriyeti edebi alanda, ilk yıllarında

* Bu makale, yazarın Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Çorum Bilim ve Sanat Merkezi Müdür Yardımcısı, darmanci19@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7263-3016

Araştırma Makalesi

Sayfa Sayısı: 956-970

Makale Geliş Tarihi: 02.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 11.12.2023

Makale Yayın Tarihi: 31.12.2023

toplumsal meseleleri konu edinen eserlerle, özellikle şairlerle ön plana çıkmıştır. Kuruluş sürecinin ardından çeşitli edebi türlerde ve özellikle şiirde belli başlı bir atılım göze çarpmaktadır. Bu noktada yol, yolcu, yolculuk kavramları edebiyatımızın belli başlı şairlerinin şiirlerinde bahse konu olmuştur.

Araştırmanın çalışma alanı, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirini içine almaktadır. Bu bilimsel çalışmadaki amaç, dönemdeki çeşitli şairlerden hareketle yol, yolcu ve yolculuk temalarının şiirimize etkisini incelemektir. Tarama, derleme ve inceleme yordamıyla çalışmanın metodu/yöntemi şekillenmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı kapsadığı alan itibarıyla birçok edebi çeşitliliği bünyesinde barındırır. Bu döneme ait olan şiirler bir yandan Türk dilinin zenginliğini ortaya koyarken diğer yandan bize Cumhuriyet Dönemi Türk şiirindeki geniş muhtevayı gözler önüne serer. Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde yol, yolcu ve yolculuk kavramını işlediğimiz bu bilimsel çalışmada Türk Dili'nin, Türk şiiri üzerindeki cezbedici gücünü ve etkisini gözlemlemiş olunmaktadır.

Türk edebiyatında şifahi gelenekten başlayıp bugüne kadar gelen zaman diliminde “yol, yolcu ve yolculuk kavramı” farklı türde edebi yapıtların muhtevasına dâhil olmuştur. Sözlü gelenekte mitik bir öge iken süreç içerisinde yazılı edebiyat ile ete kemiğe bürünmüştür. Buradan hareketle yol, yolcu ve yolculuk kavramının Türk edebiyatında yer alışı her dönemde kendini göstermiştir.

Yol, yolcu ve yolculuk temasının edebiyatımız üzerindeki etkisini görebilmek, Türk şiirinde bu temanın tesirini kavrayabilmek için toplumun gündelik hayattaki yol, yolcu, yolculuk terimlerine yüklediği manayı bilmek ile başlayacaktır.

Toplumdaki her bir birey aslında birer anlatıcı, şairler ise şiirleri vasıtasıyla bu kurguyu en nezih biçimde nitelendiren kalemlerdir. Her anlatı mutlaka bir anlatıcıya sahiptir. “Bu durum, anlatmaya dayalı türlerdeki temel unsurlar arasına, kaçınılmaz olarak, anlatıcı ve bakış açısı kavramlarını yerleştirmeyi gerektirir” (Demiryürek:2013). Özünde bir anlatıcı olan şairin oluşturduğu edebi iklim kendisine bir yol, mısraları yolcu, şiiri de bütünüyle bir yolculuktan ibaret olan bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Cumhuriyet dönemi şairlerinin bir kısmı yol, yolcu, yolculuk kavramına direkt temas ederken diğer kısmı da dolaylı yoldan şiirlerinde bahsetmişler ve farklı temalarla yol, yolcu, yolculuk kavramını birleştirmişlerdir. Bilimsel çalışmada yol, yolcu, yolculuk kavramına dair farklı kültürel çevrelerden şairlerin nitelikli örneklemeleri ele alınmıştır. Makalede yer verilen şiirler; Yol, Yolcu ve Yolculuk şiirleri olmak üzere üç ayrı şekilde tasnif edilmiştir.

Yol, yolcu ve yolculuk kavramları her şairde farklı bir anlam yüklenerek kullanılabilir. Cumhuriyet yıllarındaki şairlerin şiirlerinde de bu kavramlar maddi ve manevi muhteviyata çağrışım yapabilecek şekilde ele alınmıştır. Şiirde kahramanın çıktığı maddi yol aslında manevi bir yolculuğun işareti olabilmektedir.

Hatta kimi zaman şair bir birey olarak dizelerini sorunlarından kaçış olarak sıralayabilmektedir. Kaçma olgusu mevcut bir durum ile ilgili problemler yaşayıp, bir sonuca varılamadığı durumlarda meydana gelmektedir. “Kendini ifade etmekte zorlanan, iletişime dair sıkıntı yaşayan karakter, bu sıkıntıyı ortaya çıkaran yerlerden, bireylerden, hatta bazı çatışan benlikleri arasından uzaklaşmaktadır” (Armağan:2013).

Özellikle batılılaşmanın etkisinin görüldüğü bazı şiirlerde yol ve yolculuk teması genellikle bir seyahat etme içgüdüleriyle okura kapılarını aralamaktadır. Bununla birlikte seyahate çıkılan bu yolda karakterin maneviyatında yaşattığı bir yolculuk imgesi de göze çarpmaktadır. Kimi şairlerin şiirlerinde “yol” bir duygu aktarımının en belirgin şekli olarak karşımıza çıkarken; kimi şairlerde de arka planda bir fonetik bir unsur şeklinde temaruz etmektedir.

Esasen, edebiyat da bir yolculuğun ta kendisidir. Zihnimizin herhangi bir zamandan, mekândan, kültürden, dilden, dinden, felsefeden, bilime ve duygular âlemine yönelen eşsiz bir yolculuğudur. Duygularımızın ve düşüncelerimizin söze, sese, şiire doğru büyüleyici şekilde gerçekleştirdiği bir seyahattir. Kalbimizin ve ruh dinginliğimizin insiyakı ile manevi diyarlarımızdan kopan ruhi fırtınaların farklı iklimlere akışıdır.

Çalışmamızda, öncelikle poetika, şiir, şair, gibi kavramlar izah edilecek, akabinde Türk Şiir'inin Tanzimat, Servet-i Fünun, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinin genel bir değerlendirmesine yer verilecek daha sonra ise tematik unsurlar başlığı altında imge, metafor bağlamından hareketle tezimizin esasını teşkil edecek olan yol, yolcu, yolculuk temaları işlenecektir. Son olarak, özellikle Cumhuriyet dönemi Türk şiirindeki belli başlı yol, yolcu ve yolculuk şiirleri ayrı ayrı sınıflandırılarak değerlendirilecektir.

2.TEMATİK UNSURLAR

2.1. Edebi Bir İfade Olarak Yol, Yolcu ve Yolculuk

“Yol kelimesi Türkçe sözlükte: “Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik, karada insan veya hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer, genellikle yerleşim alanlarını bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi, içinden veya üstünden bir sıvının geçtiği/aktığı yer, bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem, davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem, usul, tarz, gaye, uğur, maksat” olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük 1, 1998: 2458).

Türkçe sözlükte yolcu sözcüğü, “yolculuğa çıkmış kimse” olarak tanımlanırken yolculuk ise “ülkeden ülkeye veya bir ülke içinde bir yerden bir yere gidiş veya geliş, gezi, seyahat, sefer” olarak tanımlanmaktadır (TDK Türkçe Sözlük 1998: 2460).

Merkezine insanı yerleştiren ve bireyin his dünyasına kapı aralayan edebiyat; doğum, ölüm, ayrılık, kavuşma gibi birçok temayı çalışma alanı olarak belirlemiştir. Bireyin duygusal değişiminin en açık gözlemlenebildiği durumlar ise yol, yolcu ve yolculuk halidir.

Edebi Eserde Yol ve Yolculuk konulu bilimsel çalışmada, yol sözcüğünün kelime manasının farklı dillerde çok çeşitli anlamlarda kullanıldığını belirtir. Yol sözcüğüyle oluşan deyimler ve söz dizileriyle ilgili örnekler sunan Yılmaz, edebî eserlerde dilin imkânlarının artması nedeniyle anlamın genişlediğini ifade etmektedir (Yılmaz, 2013: 30).

“Yolcudan bağımsız yolculuk, yolcunun yürüdüğünden ayrı bir yol olabilir mi?” (Sert, 2011: 77). Yol, yolcuyu ve yolculuğu bir anlamda kaçınılmaz hale getirmektedir, yolcu ise yolun ve yolculuğun başlamasına adeta ivme katmaktadır. Kavramların birbirleriyle etkileşiminden kaynaklı bu durum hepsini bir arada ele almayı gerekli kılmaktadır.

Sözcük manası olarak baktığımız zaman “yolcu” kelimesi ise yolculuğa çıkmış yahut yolculuğa çıkmaya hazırlanan kimse şeklinde tanımlanabilir. Yol ve yolcu sözcüklerini birlikte kapsayan “yolculuk” kelimesinin karşılığı olarak da seyahat, gezi, herhangi bir araçla bir yere gidip gelme durumu ifade edilebilir. Bir başka açıdan yolculuk kavramı şu şekilde ele alınabilir.

“Yolculuk kavramı, yer ve zaman içerisinde bir yerden başka yere hareket halinde olma manası ifade ediyor olsa da aslında manevi olarak, bireyin mevcudiyetini terk edip adeta metafizik olarak farklı bir boyuta taşınmasıdır. İnsanı yani yolcuyu olgunlaştıracak, onu değiştirip dönüştürecek olan seyahat oldukça zorlu, tehlikeli ve sıkıntı vericidir. Öte yandan yolculuk, insan var olduğundan bugüne daha öncekinin yürüdüğü ve kendinde tamamladığı, sonra geleninse ilk kez tecrübe ediyor

zannıyla yine kendini bulmak adına devam ettirdiği seyr ü sülûk ün (manevi eğitim yolculuğunun) adıdır” (Erbay, Özbek, Eren, 2013: 1).

Yol, yolcu ve yolculuk doğum ve ölüm gerçeğiyle ete kemiğe bürünen temalar olarak düşünüldüğünde hiçbir insanoğlunun bu kavramları tecrübe etmemesi düşünülemez. İnsanoğlunun gerçeği arama maksadı devam ettiği müddetçe yolculuğunun da son bulması beklenemez. Yolculuk, bir hedef doğrusunda gerçekleşmektedir.

“Düşünce tarihimizde bir kök metafor olan yolda olmak kavramı, hakikatin peşinde, hakikati bilmek için çabalayarak, arayarak yolda olmak yahut anın kemâl ve huzurunu bulmaktır” (Jaspers: 31).

2.2. İmge

“Edebiyat güzel söz söyleme sanatı iken şiir de az sözcükle güzel söz söyleme sanatıdır. Az sözcük ile çok şey anlatması gereken şair imgeye başvurmak zorundadır. Bu yüzden imge şiirin vazgeçilmezidir” (Batumlu:2022).

“İmge sözcüğü imaj kelimesine karşın TDK tarafından uygun bulunan ‘im- (anlam yüklenilen)’ fiilinden türetilerek ‘imge’ haliyle dilimize yerleşen bir sözcüktür”. Şair, asıl kaynağı şiirinde, şiir zenginliğini imgede, imge de manasını okurda bulmaktadır. Bu zincir şiiri okuyandan şiiri yazana, şiiri yazandan da yine şiiri okuyana sirayet edecektir.

“İmgesiz sanat, özellikle de imgesiz şiir olmaz” (Todorov, 1995: 66). O halde şiir imgesiz yapılacak bir iş değildir demek hata olmayacaktır.

Şiirin manasını meydana getiren imgeler, bu mana ikliminin bir bütününü oluşturmaktadır. “Şayet ortamda şiirsel bir mana yoksa imgeden söz etmek faydasızdır. Şiirsel mana da varlık olarak bireyi dile getirir. Varlığın içerisinden konuşur. İmge bu anlamda varlığa nüfuz ettikçe anlam derinleşmekte ve şiir taçlanmaktadır” (Cengiz, 2005: 5).

“Ruh şiir niteliğinde olan imge ile canlılığını ortaya koyar. Böylelikle kendi varlığımızla ilgili hem dilin açtığı mümbit alanda hem de yaşadığımız dünyada nesnelere ilgili alanda kendimizi hür hissederiz. O imge ile yeni bir varlığa dokunuruz. Veya varlığa yeni bir şekil sunarız. Varlığı yeni olanaklar ile yeniden anlama imkânı elde ederiz. O zamana kadar göremediğimizi bize gösterir. Artık imgenin gücü bizim varlığımızın gücü olmuştur” (Bachelard, 1996: 13).

Gerçeklik bir imgenin temelidir. Bu sanat ve edebiyat için doğal bir süreçtir. Zira sanata dair her şey insanoğlunun ilkel dönemlerinden bu zamana kadar kullandığı özel bir iletişim alanıdır. Bilindiği üzere sözcükler kavramlara karşılık gelen nitelendirmelerdir.

“O halde sanat da maddi dünyanın kendisi kadar gerçekliğin bir parçasıdır. Bir imgeyi nesnel olarak var olan belli bir kavramla ilintisinden ayrı düşünmek mümkün değildir” (Suçkov, 2009: 11).

“Hayal gözün gördüğü kadar görmez, zira göz objelerin benzerlerini alır ve zihne taşır, zihin de imgeyi duyulara aktarır. Ancak hayal, hafızaya girmek dışında duyuların ötesine geçemez; hafızada durur ve eğer hayal edilen şeyin pek değeri yoksa orada ölür” (Mitchell, 2005: 152). Bu bağlamdan hareketle Özcan, bir söz ya da kelimenin imge olabilmesi için on bir madde sıralar. Bunlar:

1. Alışılmamış bağdaştırmalar,
2. Yan anlamdan yararlanma,
3. Duygu değerine içeren sözcüklerin kullanılması

4. Uzak çağrışımlara yol açan sözcüklerin kullanılması
5. Karşılaştırmalar
6. Eş anlamlı ve çok anlamlı sözcüklerden faydalanma
7. Ad aktarması
8. Sinestezi
9. İnsana ait organ isimlerinin kullanımı yolu ile ilgili organların, şiir tarihi içindeki geleneksel anlam bağından yararlanmak
10. Hayvan sembolizminden yararlanmak
11. Soyutun somutlaştırılması veya somutun soyutlaştırılması (Özcan:2003).

Doğan Aksan imgeyi, “şairin obje, olay ya da şahsı kendi fikir süzgecinden geçirerek aktarması” olarak tanımlamaktadır. Buradan şu yargıya ulaşmaktadır: “Kişi, gerçek halinin bir kopyası değildir” (Aksan, 2005: 2). Şerif Aktaş ise “imgeyi, geleneksel ve modern olarak ikiye ayırmaktadır” (Aktaş, 1986: 17). Bu anlamda ikisinin de imge üzerine tanımlamaları konuyu anlamak adına çok önemlidir.

Bu bilgilerin ışığında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; imge, şairin nesnelere kendi mana âleminde yeniden yoğurduğu bir görüntüdür. Bu nedenle sözcüğün imge olarak karşılık bulduğu örüntü her şairde farklılık gösterebilir. Bununla birlikte aynı şairin değişik zamanlarda kaleme aldığı şiirlerde benzer kelime gruplarının farklı imgelere dönüşmesi normaldir. Zira insan zihni durağan değildir ve nesnelere vereceği anlam metne göre ya da şairin yaşantısı ile değişebilir. Bu da imgenin durağan olmadığını göstermektedir.

2.3. Metafor

Metafor sözcüğü eski dönemlerden beri izah edilmeye çalışılan bir kavramdır. Bu görüşler geleneksel ve modern olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Platon metafor kavramı anıldığında akla gelen ilk düşünürlerden biridir. Platon’a göre metafor, akli arka planda tutarak sözler vasıtasıyla görüntüyü öne çıkarmaktadır.

Platon’un akabinde Aristo metafor ile ilgili düşüncelerini açıklamış ve Aristocu bir geleneğin oluşmasına kapı aralamıştır.” Metafor, bir cinse ait mananın türe verilmesi, türün manasının ise cinse verilmesidir. Bu durum orantıya göre gerçekleşebilmektedir” (Aristoteles, 1987: 59-60). Geleneksel görüşün temsilcilerinden olan Kövecses ise geleneksel görüşü beş maddede özetler:

1. “Metafor, sözcüklerle alakalıdır, dile bağlı bir olgudur.
2. Metafor, retorik ve sanatı ilgilendiren bir bağlamda kullanılır.
3. Tanımı yapılan ve kıyaslanan iki varlığın benzerliğine dayanmaktadır.
4. Metafor, sözcüğün yerinde kullanımını ve özel bir yetenek gerektirir.
5. Bir söz sanatıdır, etkilidir, iletişimin olmazsa olmazıdır” (Kövecses, 2010: 9-10).

Metafor ile ilgili aktüel görüşlere sahip olan kişi Max Black’tir. Max Black, Metafor konulu bilimsel çalışmasında etkileşim görüşü isimli bir teoriden bahsetmektedir. Bu teori, esas olarak yedi fikirden müteşekkildir:

1. “Metaforik ifade, temel ve yardımcı olmak kaydıyla iki çeşit olgudan oluşur.
2. Bu olgular, varlıklar olarak değil varlıkların sistemi olarak adlandırılır.
3. Temel unsurun yardımcı unsurun niteliklerine ima ile ilişkilendirilmesidir.
4. Bu imalar yardımcı unsur klişelerini içerir fakat doğaçlamalar da içerebilir.

5. Metafor, temel unsurun özelliklerini ima ederek seçer, vurgular, düzenler.
6. Aynı sisteme bağlı sözlerdeki anlam değişimlerini kapsar.
7. Gerekli anlam değişmelerini sağlayan bir temel saptanmamaktadır” (Black, 1995: 291-292).

“Metafor köken olarak Eski Yunancadaki meta (üzerine) ve phrein (taşımak) sözcüklerinden gelmekte ve bir şeyin bazı yönlerinin diğerine taşınmasını ifade etmektedir” (Cebeci, 2019: 9-10). Metafor şeklinde belirtilen objeye yeni bir mana yüklenmiş olur.

Lakoff ve Johnson’un *Metaphors, We Live By* ismini verdikleri bilimsel çalışmasında, Metafor, bilişsel biçimde ele alınmış ve böylelikle ‘Kavramsal Metafor Kuramı’ isminde aktüel bir metafor biçimi ortaya çıkmıştır. Lakoff ve Johnson’a göre metafor, poetik bir hayal ve retoriksel bir aldatma değildir. Metafor, günlük yaşamda sadece dilde değil, fikir ve eylemde de var olabilmektedir. Onlara göre bireyin düşünme süreci, olgular sistemi metaforiktir (Lakoff & Johnson, 2015: 27-30) biçiminde ifade edilir.

Yolculuk temasını temellendiren şey hareket şemasıdır. Yolculuk kavramı ise “Hayat bir yolculuktur” metaforunun kaynağıdır. “Burada hayat ifadesi yolculuk kavramıyla eşleştirildiğinde, imgesiz şematiğe sahip bir kavram imgelem olarak yapılandırılmış görünmektedir “(Kövecses, 2010: 44).

Doğan Aksan, eserinde metafor için temelinde bir benzetme, bir varlığın sahip olduğu nitelikleri belirtmek için benzer nitelermelere sahip bir diğerinden faydalanma ve ona yaklaşma olgusu içinde olduğunu ifade etmektedir (Aksan, 2020: 79).

3. Yol Şiirleri

İlk olarak ele alacağımız şiirler “yol şiirleri” kapsamında değerlendirilen temaya ait olacaktır.

3.1. Ahmet Haşim- Yollar

Ahmet Haşim, Türk edebiyatı açısından önemli bir şairdir. Cumhuriyetimizin kuruluşunu görmüş, bu dönemin atmosferini solumuş şairlerimizdendir. Şiirlerinde çevresine ait gözlemlerini kendi fikir ve duygu süzgecinden geçirerek ifade etmektedir. Tema olarak şiirinde genellikle güz mevsimi, akşam vakti ufukta oluşan kızıllık, ümitsizlik gibi kavramlara yer vermektedir. Bu nedenle ‘akşam şairi’ olarak da anılmaktadır.

Ahmet Haşim şiirlerinin yanı sıra deneme, fıkra ve gezi yazısı gibi diğer edebi türlerde de kalem oynatan önde gelen bir edebiyatçıdır. Nesirlerinde kullandığı dil sade ve anlaşılır bir dildir. Şiirlerinde ağır bir söyleyiş kullanmakla birlikte ahenk ve uyuma özen gösterdiğinden mısralarında müzikal bir tını hissedilmektedir.

Anlaşılmak kaygısı taşımayan şair, şiirinin duyulmasını ister onu sessiz bir şarkıya benzetir. Haşim ‘e göre dizelerdeki anlam ve ahenk birbirini tamamlayıcı bir nitelikte olmalıdır. Buradan hareketle yol şiirleri ile ilgili inceleyeceğimiz diğer bir şiir ise, Ahmet Haşim’in ‘Yollar’ isimli şiiridir.

YOLLAR

Bir lamba üzgünlüğü ile
Kısıldı altın ufuklarda akşamın güneşi;
Söndü göllerde ağlamaklı yansıması
Gecenin durgun geri dönüşü ile...

Yollar

Ki gider kimsesiz, boş, sonsuz,

Yollar

Hep birer sessizlik çizgisi oldu
Akşamın tozlu göğsünde

Onlar

Hangi bir hayal ülkesine gider,
Böyle sessiz ve kimsesiz şimdi?

Bezgin

Ve çekingen yine bir hayal yeli esiyor;
Bu esinti dalları bitkin ve güçsüz uyutur,
Sonra otları inletir,
Sonra ufkun kucağında ölür...

Ey yürek!

Seni öldürmesin bu akşam gölgesi,
İşte bir büyüleyici ve gizli el
Sana yıldızların aydınlığını indirdi.

Kuruldu işte uzaklıklar içinde, akşamın kızılıığı
Bütün duygu tapınakları ve hayal tapınakları
Bütün insan umudunun bilinmeyen tapınakları...

Gün batımında bu sınırsız altın biçimler
Sanat ve düşüncenin sırçalarıyla yükselirler hep;
Büyük denizlere benzer eteklerinde sessizlik,
Sonsuz sessizlik, sınırsız sessizlik,
Bağışlama ve dileme sessizliği...

Bir el

Pencerelerde bir altın ışık yakıp indi,
Aktı sessizlik suyuna yıldızlar
Bütün sular altın titreyişlerle işlendi.

Ta öteden,

Şimdi altın gözleriyle ta öteden,
Üzgün ruhları kendinden geçmeye çağırır
Bütün insan umudunun bilinmeyen tapınakları.
Bütün coşku tapınaklarının soluk tanrıçaları
Birer birer iniyor, gözlerinde düşler,

Dudaklarında parlak ve çekingen titrer
Akşamın alçakgönüllü öpücüğü.

Soluk ve gölgeli yüzlerinde akşamın rengi
Bir duş coşkusu çizer:
Biri yorgun kırmızı göğe bakar,
Biri bir gölgenin baygın yürüyüşüyle
Durgun sulara sessizlik ve uyku içinde akar;
Bin uzak bir orgu
Dinliyor. Gölgelerde başı yere eğik,
Biri altın gözüyle, sanki,
Sana ey belirsiz ve olumsuz yürek
"Gel diyor

Ama
İniyor
İste gecenin acımasız karanlığı

Yollar,
Ah ey kimsesiz giden yollar,
Yolların ey üzünçlü sessizliği,
Bugünün inmeden keder gecesi,
Dilek ve duygu tapınaklarında sönmeden bu ışık,
Ölmeden onların tanrıçaları,
Ah gitmez mi, kimsesiz sessiz,
Yollar,
Ah gitmez mi susan çizgileriniz,
Şimdi altın gözleriyle, tâ öteden
Ta öteden
Ruhların tasasını bir kendinden geçişe çağırın
Uzak ışık dolu coşku ve rüya tapınaklarına
Ki yer yer kapıyor verdiği sözün kapısını gölge (Haşim, 1983:140-145).

Ahmet Haşim'in "Yollar" isimli şiirinde derinlemesine bir yol metaforu işlenmektedir. Şiirde yol metaforu bireyin hayal dünyasına ya da insanın kendi içine yapmış olduğu yolculuğu simgelemektedir.

Ferhat Uzunkaya, bu şiire yönelik şu tespitte bulunmuştur. "Yaşamın dinginliğinden bunalan bireyin zamana izdüşümü olarak karşımıza çıkmakta olan ve şairin bilinç veya bilinçaltı yöntemlerle yorumladığı bu şiiri, göstergebilim ve psikanalitik yöntemlerle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir" (Uzunkaya:2013).

Şair bu şiirinde hayatın olağan akışına bir türlü uyum sağlayamadığını ifade eder. Karanlık duygusu şair için diğer şiirlerinde de olduğu gibi Yollar şiirinde de ön plana çıkmaktadır.

Şiirde derinlemesine bir yol metaforu işlenmektedir. Yol, özleme, arzuya ve sevgiliye giden süreçtir. Bu metaforu şair, öte düzen düzlemine yönelen bir araç olarak yorumlamaktadır. Zira yol, bireyi gitmek istediği yere götürür. “Ahmet Haşım ‘in varmak istediği bu öte düzen anlayışının yolu maalesef kimsesiz ve sessizdir. Bu yer ütöpik bir hayal beldesidir” (Uzunkaya, 2013).

3.2. Abdülkadir Bulut- Yolum Düşünce Anamur'a

Edebi çevrelere şiir ile katılmıştır. Birçok dergide şiirlerinin yayınlanmasıyla birlikte tanınır olmuştur. Bu süre zarfı içerisinde şiir poetikası olgunlaşmıştır. Şiirlerinde özenle işlediği dil kurguları ve lirik mısraları ile dikkat çekmektedir.

Folklorik öğeleri bir konuşma formu içerisinde şiirine yansıtabilmektedir. Şair, şiirlerinin dayandığı toplumsal realiteyi şöyle ifade eder: “Benim hayatım, çizilen haritaya benzemektedir. Ve o harita üzerinde yoksul köyler düşünelim. O yoksul köylerde, yürürlükte olan şey açlıktır. İşte o açlığın hâkim olduğu köylerin birinde bir eğitimci olduğuma göre, benim yazı yazmam bazı koşullara bağlı olmalıdır. Bunlardan biri toplumsal devinimlerdir” (Akt. Yalçın, 2011, s. 249) diye belirten şair bunları mısralara aktarırken, “devrimci bir öze, devrimci bir öfkeyle” ulaşmak isteğini vurgulamıştır.

Cemal Süreya, şair için şu ifadeleri kullanmıştır: ‘her şeyi bir türkü kıvamında, bir türkü tadında eritiyor. Yerel görüntülere, durumlara dayanıyor. Oradan soylu imgeler yaratıyor. Ahmet Arif’i seviyor. Eskiden daha mı çok seviyordu? Kasabalı bir Lorca. Her şiirinde şiir var” (Süreya, 1982: 81).

Abdülkadir Bulut, yaşadığı coğrafyanın yerel kültürel değerlerini şiir diline aktarabilmeyi başarmış ozanlardan biridir. Aşağıda yer verilen şiiri yol temasının örneklerinden biridir.

YOLUM DÜŞÜNCE ANAMUR'A

Yolum düşünce Anamur'a

Havalar yağar eser de olsa

Elini kulağına götürerek

Uzun hava çeken köylüleri

Dinlemeliyim mutlaka

Yolum düşünce Anamur'a

Göğüs kılları yenice yürümüş

Mısır sulayan delikanlılarla

Ayaküstü bir şeyler konuşmalıyım

Tarlalara akan sulara

Bakarak

Yolum düşünce Anamur'a

Kökleri dahi sökülerek yakılan

İlgün ağaçlarının duruşlarından

Bir şeyler katmalıyım hayatıma. (Bulut, 1987: 92)

Ozanlığın bir kazanımı olarak düşünebileceğimiz bu mısralarda yerel motifler dikkat çekmektedir. Şairin dili türkü kıvamında yöresel unsurlarla dile gelmektedir. Yöreye ait gözlemler şairin yolda olduğuna dair önemli bir kanıttır. Yol demek bir anlamda gözlem yapmaktır. Memleketinden esintiler içeren mısralarla yol temasını gözler önüne seren bir eserdir.

4. Yolcu Şiirleri

Bu bölümde yolcu temalı şiirlere yer verilecektir.

4.1. Abdülkadir Budak- Babam ve Yolcu

Ataol Behramoğlu şairle ilgili; kısa mısralardan oluşan şiirlerinin Necatigil'den izler taşıdığını bununla birlikte, son yıllarda yayınladığı eserlerde ulaştığı lirik yoğunluğu takip eden fikri özgünlükleri, imge ve mecaz zenginlikleri ile günümüz şiirinin öncü şairleri arasında yer aldığını ifade etmektedir (Behramoğlu, 2001: 683).

Şiir hakkında sürekli kafa yormakta ve kendi poetikasını geliştirmeye çalışmaktadır. Abdülkadir Budak şiirlerinde genellikle fert gerçekliklerine yer veren şairlerdendir. Aşağıda Babam ve Yolcu şiiri ele alınmıştır.

BABAM VE YOLCU

Babamdı içimdeki yolculuklardan biri
Uçuruma çıkmasını hangi oğul isterdi?

Hadi ben hayırsızım, raydan çıkmış trenim
Daha acısı baba, yolcu da benim! (Budak, 2000: 61)

Abdülkadir Budak'ın şiirlerinde, Babam ve Yolcu şiirinde de görüldüğü üzere ta çocukluktan getirdiği ve geçmişteki yaşanmışlıklarına karşılık gelen ya da yaşam serüveni içerisinde meydana getirdiği kişisel etkenler ön plana çıkmaktadır. Yolcu metaforu ile imlediği bu mısralarda içine doğru bir arayışın temel felsefesi gizlidir. Yolcu raydan çıkan çocukluğuna gitme eğilimindedir.

4.2. Ahmet Erhan- Yolcu

Ahmet Erhan, seksenli yılların hemen başlarındaki toplumcu şiirin temsilcileri arasındadır. "Erhan'ın kişiliği ne kadar huzursuzsa, şiir biçimi bir o kadar sakin, geçmişe saygılı, okuru hissedebilen, onun elinden tutabilen bir şiirdir. Seksen öncesini sonrasına bağlayan çok önemli bir şiirdir"(Tunç, 2013: 21).

XXXIII

YOLCU

Akdeniz kazan,
yüreğim kepçe
dönüp, dolaşıp durdum
turuncu sokaklar
boyunca.
Elimde bir mavi

çiçek kaldı.

Ben soldum,

o solmadı. (Yolcu, 1984:169)

“Şaire göre vicdan kavramı şiirin bir parçası olarak toplumu yansıtmalıdır. Hayatla etik ve estetik açıdan bir bağlantı kurmanın gerekliliğini belirten Erhan için şiir, kişiselliği içerirken aynı zamanda öteki insanlara karşı da duyularını kapatmamalıdır “(Erhan, Söyleşi, 2007: 31).

Yolcu şiirinde şair, yaşantısının bir parçasını mısralara dökmüştür. Gezgin bir ruhla çıktığı yolculuktaki bir sevgili arayışını şiirinde kaleme almıştır. Yolcu metaforu bağlamında okura hitap etmektedir.

5. Yolculuk Şiirleri

Çalışmamızın bu kısmında yolculuk temalı şiirler incelenecektir.

5.1. Abdurrahim Karakoç – Yolculuk

Şiire olan ilgisi küçük yaşlarda başlayan şair ilk yazdığı şiirleri çığlık dönemi olarak nitelendirmiş ve onları yakmıştır. Dedesinden kaynaklı Türk halk şiirinin etkisinde kalmış ve gönlüne şiir ateşi bu şekilde düşmüştür. Zengin kültürel donanımı olan ailede klasik edebi döneme ait şairlerin divanları da Karakoç’un yol gösterici eserleri olmuştur.

İlk yayınladığı şiirler, mektup formunda birbirini tamamlayan 22 şiirden müteşekkildir. Uzun yıllar köyde yaşaması köy hayatına ve köylüye dair iyi gözlemler yapmasını beslemiştir. Bu durum Anadolu gerçeğini şiirlerinde birebir aktarmasına yol açmıştır.

Siyasi hicivleri, sosyal düzene karşı geliştirdiği yergi dili mısralarında toplumsal meselelere kayıtsız kalamadığını göstermektedir. Söyleyişindeki samimiyet mısralarda okurun kendinden bir şeyler bulmasını sağlamaktadır. Sözcükler adeta doğaçlar gibi dilinden dökülmektedir. Dili yalın, sade ve berraktır. Halk şairlerinin etkisindedir ve şiirlerinde lirik söyleyişler duyulmaktadır.

Şiirin gelenekten beslenmesi gerektiğini düşünen şair, evrensel şiir formunu da es geçmemektedir. Şiirin milli temalardan beslenerek evrensele ulaşabileceği fikrindedir.

YOLCULUK

Aylar tepe, yıllar dağ zincirleri

Zirveler aşarsın haberin olmaz.

Dur-durak bilmeden doğuştan beri

Mezara koşarsın haberin olmaz.

Emanete 'benim' diye bakarsın

Boş kalınca suya kazık çakarsın

Sırat köprüsünde yatar kalkarsın

Ateşe düşersin haberin olmaz.

Salıncak kurarsın mor bulutlara

Körpe tay bağlarsın kör umutlara

Muhkemdir kulluğun canlı putlara
Kiblesiz yaşarsın haberin olmaz.

Yokluğa mı, sonsuza mı yolcusun
Yollar tehlikeli, Allah korusun
Koca kâinatta bir damla su'sun
Kaynarsın, taşarsın haberin olmaz (Karakoç:2018).

Şair kaleme aldığı bu şiirde dünya yolculuğunu dile getirmektedir. Yolculuk her ne kadar maddi anlamda düşünülse de bir o kadar manevi bir izlek olarak da şairlerin dizelerinde karşımıza çıkabilmektedir.

Karakoç, bu şiirinde insanın ikilemini konu edinmiştir. Bu öyle bir ikiliktir ki insanın kendi rotasını ne şekilde belirleyeceği şairin mısralarında sorgulanmaktadır. Yokluğa mı, sonsuza mı yolcusun kalıbı insanın dünya hayatındaki tercihlerini gözden geçirmesi gerektiğinin ifadeleridir.

Şairin dini duyguları ağır basan bu şiirde, hayatın gelip geçiciliği, insanın acizliği ve öte dünya algısı yolculuk metaforu ekseninde okura aktarılmaktadır.

5.2. Ahmet Ada – Yolculuk

Şair, şiirlerinde söyleyiş olarak toplum tarafından anlaşılacak ister. Biçimden ziyade içerik şair için daha önemlidir. Halk şiirine ait geleneksel izler ve taşra insanları şiirlerinin ana unsurlarını oluşturmaktadır. İmgelerden genel itibariyle kaçınılmaktadır.

Şiirde olgunlaştığı dönemlerde çok seslilik ön plandadır. Şiirin biçim yönüne de önem vermeye başlamaktadır. Şiirlerine felsefi düşünce derinliği katmaktadır. Şiirin kayda değer şekilde dil ve fikir işçiliği olduğunu vurgulamaktadır.

Ahmet Ada, şiiri "dünyada olmak" sorunsalı içinden yaşayan bir şairdir. Hüzün, zaman, acı, doğa, ölüm gibi temalar onun şiirinde yer verdiği unsurlar arasındadır.

YOLCULUK

gittin mi, bir sonraki yolculuk
sonbahara, geldin mi bir tenhalığı
sızdıran ağaçlara, şimdi orda
dur, yapraklarını döküyor hepsi

ne yapsak yapraklarını döküyor
gittikçe yaklaşıyor son yolculuğa
bir vakit mi tükeniyor, bıraktığın
gibi kalmıyor, yolculuk günbatımına

şimdi ne yapsak nasıl durdursak
geçen zamanı, havalar da soğuyor,
hüzünlü bir solgunluğa akıyor

ölümle anlatılan bir yolculuk

gittin mi, uzaklar çağırıyor
ve sedir ağaçlı dağ etekleri
geldin mi, sayılmıyor yolculuk
çünkü yiten zaman ve göç günleri

ne demiştim, yolculuk yaşamak
eğilimi, gittin mi kuşlarla konuşur
dağlar, geldin mi yaz başlıyor
bir yaprağın bir yaprağa söylediği (Ada, 2003: 232).

Ahmet Ada bu şiirinde sürekli devinim halinde devam edegelen bir zamanın parçalarını yolculuk metaforu üzerinden işlemektedir. Nasıl ki yolculukta sürekli bir akış vardır aynı o şekilde de şiirin mısraları birbirini takip eden bir zincirleme ile devam edegelmektedir. Yaşam başı ve sonu olan bir serüvendir. Yolculukta bir şekilde başlayacak ve sonunda nihayete erecektir.

6. SONUÇ

Şiir, duygu ve düşüncelerimizi az ve öz sözcükle dile getirdiğimiz edebi bir türdür. Sözcüklere yüklediğimiz farklı anlamlar ve çağrışımlar sayesinde duygularımız şiirde apaçık bir biçimde dile gelir. Şair kelimelere yeni manalar yüklerken bunları imaj/imge, metafor kullanarak dilin zenginliğini gözler önüne serer. Bu zenginlik her bir şairin kaleminde farklı renklere bürünüp çeşitlenebilir. Ortaya çıkan bu mozaik de dilin gücünü, etkisini, anlaşılabilirliğini en iyi biçimde sergiler.

Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde yol, yolcu ve yolculuk kavramları altı şiir üzerinden ele alınmıştır. Öncelikle şiir ile ilgili temel kavramlar ve tanımlamalar izah edilmiş olup ardından Türk şiirine dair bir genel değerlendirme yapılmıştır. Örnekleri sunulan şiirler ise dönemin başlıca şairlerinin eserleri olup yol, yolcu ve yolculuk şiirleri olarak kategorize edilmiş ve incelenmiştir. Bu sınıflandırma şairin zihin dünyası ve kişiliğinin, yaşamış olduğu toplum ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ve bu durumun yine şairin eserinde çıkılan yolculuğun sebebi, maksadı ve sonucu ile ne denli özdeşleştiği fikrinin adeta bir beyanı olduğu görülmüştür.

Bilimsel çalışmamızda da belirtildiği üzere Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde yol, yolcu ve yolculuk farklı yönleri ve çeşitli şekilleriyle edebi eserlerin içeriğinde yer bulmuştur. Tezimizdeki bilgilerden hareketle edebi eserlerde “yol, yolcu ve yolculuk” temasını kavrayabilmek için ilk olarak; dilimizin gündelik yaşamdaki kullanımına göz atmak gerekir. Zira konuşulan lisan insanın gündelik hayatındaki somut ve soyut kapsamda, his ve fikirlerine karşılık gelen mevcut hali ile kişinin karşısındakine verdiği seslerden ibarettir. Mevzuya bu cepheden baktığımızda da şiir metinlerinde irdelenmeye çalışılan “yol, yolcu ve yolculuğun” kişinin akıl ve duygu dünyasındaki düşüncelerinin bir metafor olarak dizelere dökülmesinden ibaret olduğu göze çarpmaktadır.

Yol, yolcu ve yolculuk fikri insan faktörünü merkeze alan bir olgu etrafında gelişmektedir. Ana duygusu insan odaklı bir imgeden gelişen yol, yolcu ve yolculuk şiirlerini incelerken de şiir poetikası yine aynı kavramlar üzerinde durularak izah edilir. Bu noktada insanoğlunun yazılı ya da sözlü her türlü edebi yapıtının odak noktasının içinde esasen bir yolculuk gizlidir. Farklı bir şekilde ifade edecek olursak; yolculuk, şiirsel imge bakımından edebi bir eseri özgün kılan bir formla şaire dilin sınırsız imkânlarını sunmaktadır.

Sözlü gelenekten bugüne kadar edebiyatın hem sözlü hem de yazılı eserlerinde kendine yer edinen yol, yolcu ve yolculuk temalarının Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde de şairler tarafından kaleme alındığı bir gerçektir. Bilimsel çalışmamızda örneklerine yer verdiğimiz yol, yolcu ve yolculuk temalı şiirlerde sürekli bir devinim, hareket, aksiyonun yanı sıra içe dönüş, kopuş, ölüm, kurtuluş, yalnızlık, kaçış gibi metaforlar da şiirimizin içinde yer bulmaktadır. Aslında şair bir yolculuğa çıkmakla yeni bir dünya tasavvuruna giriş yapmaktadır.

Bu çalışma ile birlikte yolculuğun sebebi, maksadı, şekli her ne olursa olsun nihayetinde yolcunun değişime uğraması vazgeçilemez bir hakikat olarak belirlenmiştir. Yol, yolcu, yolculuk temalarının etkisi ile süreç değişim, farklılaşma, yeniliğe açılım, yerleşik düzenden uzaklaşma ve ayrışma gibi bir noktaya tekâmül etmektedir. Bu tespitten yola çıkarak ortaya konan bu araştırmanın neticesinde değişimin ve dönüşümün yol, yolcu ve yolculuk kavramları ile geliştirdiği bağ en kapsamlı bir biçimde vurgulanmıştır.

Temanın içeriği çok geniş kapsamlı olduğundan çalışmamız, şiirlerinde yol, yolcu ve yolculuk kavramına yer veren şairlerden bir kısmı dâhil edilerek sınırlandırılmıştır. Tezimizde nitelikli bir bilimsel eser ortaya çıkarmak amacıyla çalışmamızın kapsam olarak çok dağınıklık göstermemesine dikkat edilmiştir. Tezin çalışma alanına uygun ve bu kapsamı en iyi yansıtan şiirlere yer verilmesine özen gösterilmiştir. Buradan hareketle alan yazında bir eksikliğe katkıda bulunmak açısından önemli bir yer tutmakla birlikte bundan sonra bu kapsamda çalışılacak tezler ışık olması bakımından edebiyat yazınına fayda sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Ada, A. (2003). Gökyüzünün Fıskiyesi. Mersin: Isık Yayınları.
- Ahmet, H. (1983). Bütün Şiirleri, Haz. Asım Bezirci. İstanbul: Can Yayınları,140-145.
- Aksan, D. (2006). Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. İstanbul: Engin Yayınları.
- Aksan, D. (2020). *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aristoteles (1987). Poetika, Çev. İ. Tunalı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Armağan, B. (2013). "Aslı Erdoğan Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri". Trabzon: KATÜ SBE.
- Bachelard, G. (1996). *Uzamanın Poetikası*. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Batumlu, E. (2022). *Türk Edebiyatında Matematik İmgesi*. Yüksek lisans Tezi, Hitit Üniversitesi.
- Behramoğlu, A. (2001). Modern Türk Şiirinin İki yüzyılı 1950'lerden 2000'lere Büyük Türk Şiiri Antolojisi 2. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Black, M. (1995). "Metaphor," *Proceedings of Aristotelian Society, New Series*, C. 55.,273-294.
- Budak, A. (2000). Ahşap Anahtar. İstanbul: Can Yayınları.
- Bulut, A. (2010). Bütün Şiirleri. İstanbul: E Yayınları.
- Cebeci, O. (2019). Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cengiz, M. (2005). *İmge Nedir?* İstanbul: Şiirden Yayınları.
- Cengiz, M. (1995). *Şarkılar Kitabı*. İstanbul: Papirüs Yayınları, 35.
- Cengiz, M. (1997). "Sina Akyol". Cumhuriyet Kitap, 405. 20 Kasım 1997.
- Çakmakçı, O. (1995). Birhan Keskin'le Konuşma". Göçebe, 1.
- Demiryürek, M. (2013). Kurgusal metinlerde ikinci kişili anlatıcı ve bakış açısı. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (2), 119-139.
- Erbay, N., & Özbek, E. (2013). Mistik ve Metafizik Bağlamda Bir Yolculuk Üçlemesi: Hüsn ü Aşk–Hacının Yolu-Simyacı. Turkish Studies, 8 (1). 1355-1374.
- Erhan, A. (1984). Toplu Şiirler. İstanbul: Can Yayınları.
- Erhan, A. (2007, Nisan). Söyleşi. (A. Şahin, Röportaj Yapan) Varlık.
- Jaspers, K. (1986). *Felsefe Nedir?* Çev. İ. Zeki Eyüboğlu. İstanbul: Say Yayınları.
- Karakoç, A. (2012). Bütün Şiirleri. İstanbul: Kadim Yayınları.
- Kövecses, Z. (2010). Metaphors of Anger, Pride, and Love: A Lexical Approach To The Structure Of Concepts, Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mitchell, W.J.T. (2005). *İkonoloji/İmaj, Metin, İdeoloji*, Çev. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma.
- Sert, İ. (2011). *Yolculuğun İşaretleri*. Ankara: Hece Aylık Edebiyat Dergisi (Gezi Özel Sayısı), Hece Yay. C. 15, 174/175/176
- Suçkov, B. (2009). *Gerçekliğin Tarihi*, Çev. Aziz Çalışlar. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Süreya, C. (1982). *Günübürlük*. İstanbul: Adam Yayınları.
- TDK. (2019). Büyük Türkçe Sözlük, Erişim tarihi: 11 Aralık 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- Todorov, T. (2008). *Poetikaya Giriş*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tunç, F. (2013, Eylül-Ekim). *Hayat Başın Sağ olsun*. Sözcükler, 21.
- Uzunkaya, F. (2013). *Ahmet Haşim'in "Yollar" adlı Şiirinde Öte Düzen Aşknlığı*. Turkish Studies. 8 (9). 2513-2521
- Yalçın, M. (2011). "Bulut, Abdülkadir". *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansk. C.I*, İstanbul: YKY.
- Yılmaz, A. (2011). *Orhan Veli'de "Kaçış"*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1).
- Yılmaz, O. (2013). *Edebi Eserde Yol ve Yolculuk, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmada taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum ve kuruluş arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışma için herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzin: Bu çalışma etik kurul izninden muaftır.

Katkı Oranı: Bu makale tek yazar tarafından hazırlanmıştır.